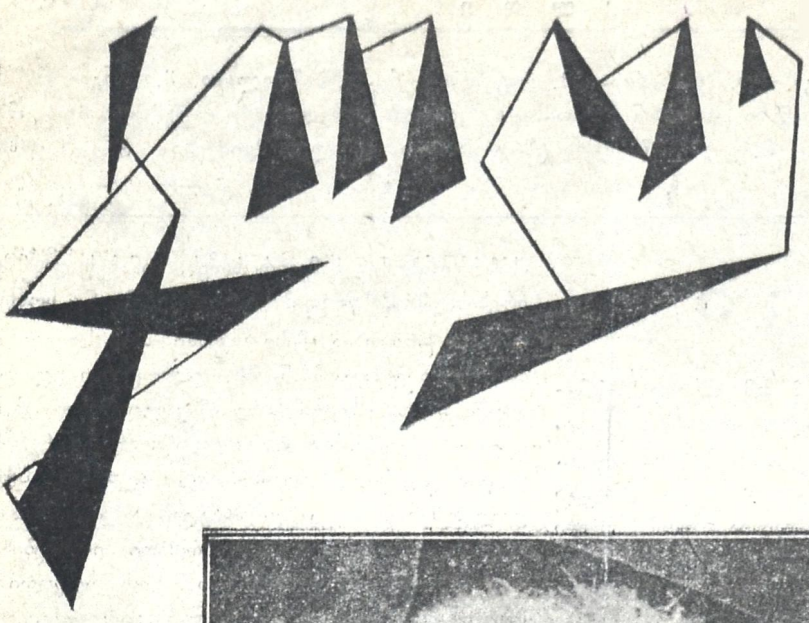

0. 250

№ 4

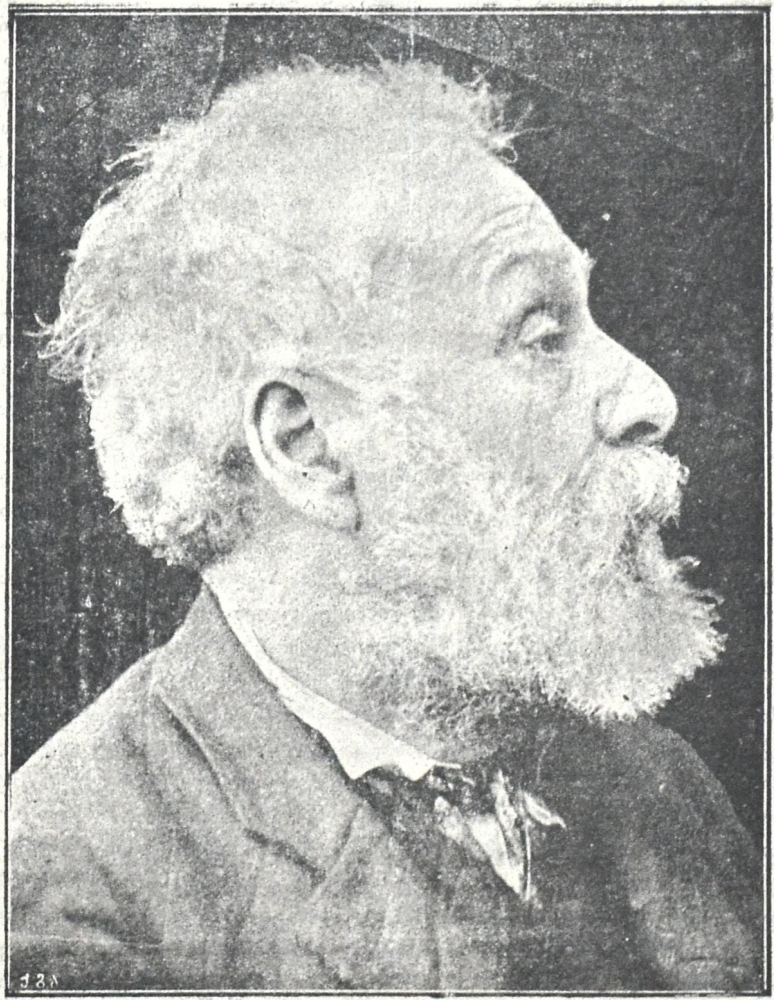
I თებერვალი. 1915 წ.

მიიღება ხელის მოწმობა

წლიური ფასი

≡ 5 მან. ≡

7129

† საკაკი წერეთელი (1840-1915 წ.)

ს ა რ ჩ ი შ ი : 1. აკაკი.—დ. კასრადისა. 2. მოგონება.—ეკ. გაბაშვილისა. 3. ჩანგი დაიმსხვრა.—ინ-ბანისა. 4. ამის სურათი.—აკაკისა. 5. სამგლოვიარო დეპეშები. 6. გამოქცეულები.—რ. გ-ესი. 7. ჩვენა ცხოვრება.—რ. ფაველნიშვილისა. 8. გადმოხიზულები.

აკაკი

საჩხერედან მოსულმა დეპეშამ ფრიალ სამწუხარო ამბავი მოგვიტანა: გარდაიცვალა ჩვენი სასიქადულო მამულიშვილი, საყვარელი მგოსანი აკაკი. მართალია, ამ ამბის შესახებდრად უკვე ნიღაგი მომზადებული იყო, ისიც მართალია, რომ მთელი თვის განმავლობაში ყოველი ფერი ვიღონეთ, ყველას გონების თვალი საჩხერესკენ იყო მიპყრობილი და სულ-განაბული უცდიდა ახალ ახალ ამბებს, მაგრამ... მისი მძიმე ავადმყოფობა უფრო რთულ პროცესს ეძლეოდა, ჰაერში იღუმალი შიშის ყრუ-ანტიელი გამეფდა და აჰა, აღსრულდა! ოცდაექვსი იანვარს სამუდამოდ გამოგვესალმა ჩვენი ცხოვრების შესაიდუმლვე, მთელი მეცხრამეტე საუკუნის ჩვენი კულტურისა და წინსვლის სინტეზი, კაზმული ლიტერატურის მოკაშკაშე ვარსკვლავი, რომლის მზგავსი საქართველოს ერთიც არ ახსოვს, თუ ნეტარ თამარის ოქროს ხანის გვირგვინს, ცილ შოთას არ მივიღებთ მხედველობაში. ეს დანაკლისი მით უფრო გაასკეტდება, თუ გავიხსენებთ ჩვენს დღევანდელს ყოფა-ცხოვრებას, ჩვენს აწეწ-დაწეწვას, დღეს უფრო, როდესაც გვჭირია გამოცდილი მესვეური, რომელიც გვიხსნიდა დაქსაქსულობისაგან და მამობრივი სიყვარულით და რჩევით მოახდენდა ჩვენს აზრთა და ძაღთა შეთანხმებას და შედუღებას! აკაკი კი მთელს თავის სიცოცხლეში ის სულმნათი ოქრომქედელი იყო, რომელიც ჯადოსნურ ლითონით ღექსთა წკრიალა რგოლებს სჭედდა და ნარნარი სხივებით ჰქსოვდა იმ საუცხოვო შესარჩებელ პლატფორმას, რომლის სახელწოდებაც **სამშობლოს** სიყვარული იყო, ჩაფხუტ ჩამობრილი პატარა საქართველო!

წარჩინებული გვარის შვილი, წოდებით თავადი, სულით ფაქიზი და აღფრთოვანებული ჩვენი მგოსანი დაიბადა დაბა საჩხერეში 9 იანვ. 1840 წ. სოფლის კეკლეუცი მდებარეობა, მწვერვალითა ხრახნილები, ღელეთა ნარნარება და ფირუზოვან ჩარდაზ გადმოხურული ხევ-ხუვები ჩხრიალა ნაკადულებითურთ პატარა კაკოს დედის ძუძუსთან ერთად

ასაზროლებდნენ სიმკვირცხლეს, სინაზეს და მშვენიერებისადმი მისწრაფებას, რვა წლამდინ სოფელში რჩება. სოფელია მისი აკვანი, მისი სულიერი და ფიზიკური გამფურჩქნელი, დალოცვილ ჯანმრთელობისა და სილამაზის ამცავილებელი წყარო. აკაკი ცელქობს. აკაკის ყოველისფერი აინტერესებს. გლეხის ოჯახი, კალო-საბძელი, გუთანაი, ბაღები, ტოლებში სირბილი, დიდი აედების ზღაპრებისა და ამბების თხრობა.—აი ის აღზრდითი პირობები, რომელთაც კეთილი ზეთისხილის შტოს ყვავილი გამოიღეს მის მომავალ ბედის გარდასაწყვეტად. მართალია, დედაც ხელს უწყობს აღზრდაში, ასწავლის წერა კითხვას, უფრო რუსულს, როგორც იმ დროს იყო მიღებული, ისიც მართალია, რომ ბევრიდან ბევრს ამბებს მოუთხრობდა თავიანთ საგვარეულოს სიღიადებზე, სოლომონ მეფეზე, ჩვენს წარსულზე, მაგრამ აჰან იმდენად იმოქმედა კაკოს სულის გაფურჩქვნაზე, როგორც ხალხთან დაახლოვებამ, გლეხის მაშვრალ კერასთან ტრიალმა, ხალხურ გენიოსობის შეუმჩნეველმა დაწაფებამ, ეს იმ გენიოსობის დაწაფებამ, რომელიც შადრევანსავეთ მოსჩქეფს და აკაკისებურ რჩეულ შვილთა უბეს ავსებს ხელთუქმნელი მარგალიტებით.

რვა წლის კაკო მიიბარეს ქუთაისის გიმნაზიაში. აქედან იწყება მისი დამახინჯების პერიოდი. ჯერ იყო და მამა, როგორც ეპოლეტებისა და ჩინმედლების მოტრფიალე, ბავშს სულ თოფ-ხარბახანზე ჩასჩურჩღებს, საგვარეულოს გაზვიადებას, ჰსურს, აქეთკენ გადმოიზხაროს ბავშვის გულისყური. ეხლა თუ გავიხსენებთ იმ დროინდელ გიმნაზიის რეჟიმს, სადაც „წკებლა“ მეუფებდა, მაშინ დავინახავთ, რომ აკაკი უფრო ნორჩ სულთა საჯალათოში იწვრთნებოდა, ვიდრე მეცნიერების ტაძარში. თუ მადლიან სოფელის მიერ შედუღებული და დიადი ბუნება არა, ვინ იცის, იქნებ სამარადისოდ ხელიდან გამოგვეცლოდა საყვარელი მგოსანი. ვისაც წაუკითხავს მისი „თავ გადასაელი“ ეს სამწუხარო, ერთგვარი დაუსრულებელი მგოსნის დღიური, მას წარმოუდგება ამ პერიოდის საშინელება, რომელმაც კინაღამ ჩააქრო მისი დიადი სულის ღეთაებრივი სანთელი. რვა წლის განმავლობაში მუწე-

რდლის მოთმინებით იტანს სულის შემხუთველ მარ-
წუხებს, რვა წლის განმავლობაში იტანს სატან
ჯველს, აი, ოთხი თვეც უკლია... ცოტა .. ცოტაც
და მორჩება... მაგრამ ამაყმა სულმა ვეღარ შესძლო,
შეხუთული ფრთები გაშალა, ბოლომდე ვერ გა-
მოსცალა ამგვარი შხამის ფილა და თავისუფლე-
ბისაკენ გაჰქრა დეზი! ეხლა ყრმა კაკო უსახლვოდ
ბედნიერად ჰგარძნობს თავსა, თითონვე უნდა გზის
გაკვლევა... დაუყონებლივ ილტვის ქუთაისიდან და
პეტროგრადში ამოჰყოფს თავსა, სადაც კანტი-კუნ-
ტად მოედინებოდა ჩვენი მოწინავე ახალგაზრდობა.
ცხოვრების უმწიფო შვილი, სრულტებით გამოუცდე-
ლი, ბედის ანაბარად არჩება, ჰსურს ერთგვარი ლ-
ტარია მოატრიალოს, რომლის ისარი მუხამ სამ-
ხედრო მუნდირზე მიუთითებდა. მას ჰსურს მხრები
ეპოლეტებით დაიმშენოს. ამისთვის კი ერთგვარი
ნიადაგი უკვე მომზადებული იყო. ჩვენი ახალგაზრ-
დობა უმთავრესად ჩინ-მენდლებზე იკურებოდა. ეს
არც ისე გასაკვირველი იყო. იმ როს ჯერ კიდევ
არ დამცხრალიყო ომ ს ხახიანი ხმა. ჩვენი ქვეყნის
სხვა და სხვა კუთხე ჰპორგავდა, ვიდრე ყოველი
სამთავრო რუსეთის ანექსიაში შევიდოდა. აქა-იქ
ყოველდღიური აჯანყება, ამბოხება შინ, ამბოხება
გარედ, სპარსეთ ოსმალეთის აჯღავმელ-ბა აი
ყველა ის მიზეზები, რომელიც ხმალ-კაბარქზე აფიქ-
რებინებდა ძალ ღონით სავსე ჩვენს არწივ ახალ-
გაზრდობას! სამშობლოს სამსახური, - აი მათი დე-
ვიზი! ყველანი ერთურთის მოწინააღმდეგე ბანაკთა
გასამარჯვებლად იწვრთნებოდნენ, ზოგნი აჯანყე-
ბულთ, ზოგნი რუსეთის მომხრეთ, მაგრამ არა ლ-
ლატით, არამედ სრულს რწმენით, თვითველი
მათგანი გულწრფელად დარწმუნებული იყო, რომ
ამ გზით სამშობლოს დიდს სამსახურს უწევდნენ,
მის გაფურჩქნას და კეთილდღეობას ემსახურებოდ-
ნენ. შესაძლებელია აკაკიც ერთ-ერთ ჯგუფს ეკუთ-
ვნოდა, ამგვარი სტიქიით ყო გატაცებული, შეიძ-
ლება ისიც, რომ ფანტაზიის კეკლუც პერსპექტი-
ვებში თავის სამშობლოს მხსნელ რაინდად წარმო-
ედგინა თავი! ეს კია, რომ უზომოდ სწყუროდა
სამხედრო სასწავლებელი. თუ პეტროგრადში მყო-
ფი ჩვენი ახალგაზრდობა არა, ვინ იცის, მას თავის
ოცნებისათვის მიეცა გზა. მაგრამ აქ მოხდა სასწაუ-
ლი. ჩვენი ახალგაზრდობა დაბეჯითებით სცდილობს,
რომ მისი ნიქი არ ჩაიკლას. მათი მეოხებით აკაკი
გაეცნობა რუსეთის მოწინავე ინტელიგენციას, ეზი-
არება მის აზრებს, თავისუფლების წყურვილს. დრმა
სევდა მოიცვამს, უსახლვოდ მოკაემნე კარს ჩაი-

კეტავს, დაუკვირდება სინამდვილეს და გონების
თვლით განსკვრეტს მეოცნებე ქაბუკის იდეალთა
უსუურობას. იგი მიხედება, რომ საქართველოს
ზურნის ქიქყინი და ბოკნალარის ხმა სამუდამოდ
შეწყვეტილია! გაჰქრა დამოუკიდებლობის დრო!
დაღა საშინელი მომენტი, როდესაც საქართველო
ვერ გამოსქედავს საკუთარ სახელით თავის დამო-
უკიდებლობის ფოლადის მახელოს! ჩვენ გმირთა
ფარ-შუბი ვეღარ დაიწყებს გულის ამფეთქებელ სა-
ამო წკრიალს! რომ ქართველ გმირთა ყივილი სა-
ქართველოს ძღვეის დროშის ქვეშ ვეღარ გახდება
მთა და ბარად! არა, ყველა ამის დრო წასულია!
ეხლა გვეკრია სხვა ფოლადი, სულ სხვა მახეილი
და აი, აკაკის მოწოდების ალლოც იღვიძებს. ყრმა
გულის სულიერი ბრძოლა სხვა ჰორიზონტისკენ
გაჰქრავს ფრთებს! მისი გული გაიქიმება სამშობ-
ლოს სანუკვარ ზურმუხტოვან ველად, სადაც მინ-
დვრის ყვავილთა ნარნარებით მრავალფეროვნად აფ-
რიალდება საქართველოს წამებული და დაფხრეწილი
ღიადი დროშა! არა, აკაკი ვეღარ წავა ტლანქ
იარაღის შესაპირველად! ის უნდა გახდეს ჩვენი
კულტურის ამწევი და გამფურჩენელი ფერმენტი!
ის მნათე იქნება... დაუმონებელი მებუყე... და აი,
აკაკიც უწვევებლ ნახტომს აკეთებს და სამხედრო-
დან პირდაპირ უნივერსიტეტში, აღმოსავლეთის ენა-
თა ფაკულტეტზე შედის, სადაც მისი აზრით, შე-
ეძლებოდა საკირო ცოდნის შეძენა, რომ სამშობ-
ლოს მომზადებული სახით დაჰბრუნებოდა.
უნივერსიტეტიდანვე იწყება მისი სამწერლო
ასპარეზზე გამოსვლა. 1858 წ. თერაპეტი წლის კა-
კო ჰგზავნის ჟურნალ „ცისკარში“ ლერმონტოვის
„პალესტინის რტოს“. ოთხი წლის განმავლობაში,
მართლაც, საუცხოოდ ემზადა, თავის სპეციალურ
საგნების გარდა არა თუ გაიცნობს რუსეთის მწერ-
ლებს; ზედმიწევნითაც შეისწავლის, განსაკუთრებით
პუშკინს და ლერმონტოვს, აგრედვე ჩერნიშევსკის,
ბელინსკის, დობროლიუბოვს, პისარევს, ტურგენევს
და სხვა.
რა იყო ამ დროს საქართველო? მეტად უფე-
რული რამ, მისი სოციალ პოლიტიკური ცხოვრება
სრულს სიკოტრემდე ჩამოვიდა. ბატონ-ყობის მძი-
მე უღელი ჰსრისავდა ჩვენს გლეხკაცობას. ჩვენი
მწერლები კი აღმოსავლეთურ ჰანგებს იქით არას
ხედავდნენ და არც თუ სურდათ დანახვა; საქმე ის
იყო, რომ ამ მხრითაც არ სჩანდა ორიგინალობა.
ერთად-ერთი ნიქ. ბარათაშვილი იყო, რომელმაც
ევროპიულ ჰანგებს გაულო კარი, მაგრამ მეტად ნა-

აღრევად ჩაჰქრა, რომ თავის მოწოდებისთვის ბოლომდე აეღო ალლო და ეს პროცესი როგორმე დაესრულებინა. ამიტომ არის, რომ მის პოეზიას არ ეტყობა სრული განთავისუფლება, მიუხედავად მისი გენიოსური აღმაფრენისა, მაინც სპარსულ „ვარდ-ბულბულიანის“ არტახებშია შებოქლი. ამ მიმდინარეობის შეჩერება წილად ზედა აკაკის იგი სუმბუქი ნელის ნიავ-ქარობით გამოაქროლებს აპოლოს მზიურ ხომალდსა. მისი მეტყველება არ მოსწონთ მამებს, მათ ეუცხოვებათ ეს სისუმბუქე; ძველს, ჩაქუსნავით მძიმე ფოლადის ენის შეჩვეულ სმენას არაფრად ეპიტნავენოდათ აკაკის ჰაეროვანი წკრიალა პოეზია, რომელიც თერგსავით კი არ მოჰქუხდა, არამედ ზეფირის სუმბუქი შრიალით მოისმობდა, თითქოს შუალამისას მთვლემარე წყარო მოსჩუხჩუხებს მთვარის შუქში მოტივტივე ნაძვის ხეებს საამო ზღაპრებს მოუთხრობსო. რაღა თქმა უნდა, ამას ვერ აპატიებდნენ ჩვენი „მამები“, რომელთაც სამკედრო სასიკაცხო ომი გამოუცხადეს თერგ დაღეულ შვილებს, რომელთა რიცხვში ითვლებოდნენ ილია, ნიკოლაძე და სხვები.

თქმა არ უნდა, აკაკი მარტო პოეზიის ქურუმად არ დარჩებოდა. ჯერ დღესაც, როდესაც ასე თუ ისე მოვმწიფდით და შეიძლება ერთგვარი დიფერენციაცია მოვახდინოთ, ვერ ავცდით ენციკლოპედისტობის საჭიროებას, ასე რომ ჩვენი ლიტერატორი ერთსა და იმავე დროს პოეტიც უნდა იყვეს, სოციოლოგიც, ექიმიც, მხატვარიც, პუბლიცისტიც და არა თუ პუბლიცისტიც, ხშირად მეჩემეც კი, რომ შიმშილით არ მოკვდეს და თან ცხოვრების მიერ წამოაყენებულ საკითხებსაც ჯეროვანი პაუზი გასცეს. რა თქმა უნდა მაშინ, ეს ადვილი წარმოსადგენია, აკაკისაც უხდება მრავალ ფეროვანი მუშაობა. იგი დატრიალებს, თავის მადლიან მოქარბებულ ენერჯიას უზომოდ ხარჯავს და აი, მას ვხედავთ თითქმის ყოველ დარგში. თავის ტემპერამენტით იგი არა თუ საუცხოვო მგოსანია, თვით პუბლიცისტიც, მოპოლემიკე! ხან მერცხლის ენით შეგასმენს „გაზაფხულს“, ხან მთელს მიმდინარეობას ეწინააღმდეგება, ილაშქრებს, არღვევს, ხან იცავს, ხან კიდევ მთხრობელია, ოხუნჯობს, აფორიზმებს აბნევს, მხატვრობს... კრიტიკოსობს... სწრაფი იუმორი და გესლიანი ირონია („ცხელ-ცხელი ამბები“), დამცველი და ბრალმდებელი... დაუღალავი საქმიანობა და მოუსვენრობა, - აი მისი მოღვაწეობის უმთავრესი ხაზები! არ არის არც ერთი დაწესებულების დარგი, სადაც მას არ შეეხედ-

ნოს, ვაი მას ვისაც წაეციდებოდა! არ მოეშვებოდა, ვიღრე კუდით ქვას არ ასროლინებდა! ნაგრამ ეს რაა, შინაურებთან გამკლავებას როდი ჰქმარობდა, საჭირო იყო უფრო მაღალ სფეროში გადასვლა. როგორც სამშობლო ენის ფრთხილი დარაჯი იგი მოურიდებლად კამათობს, სჩივის, აკრიტიკებს საშინელს რეჟიმს და მოითხოვს სამშობლო ენის უფლებებს! ახლა დაუმატეთ ზღაპრებისა, ხალხურ ლექსების, იგავების კრება, შემდეგ თეატრი, ჟურნალ-გაზეთობა, ბანკი და ათასი სხვა რამ და მაშინ წარმოიდგენთ აკაკის ღვაწლის სიდიადეს, მის მრავალ ფეროვან ნიქს, მის უკვდავ მადლს!

მაგრამ უდიდესი ღვაწლი, როგორც ზემოდ გაცკრითა ვსთქვით, ეს გახლავსთ ენის გაფაქიზება, გასუმბუქება. უმწველობითვე შეყვარებული ბუნება მის ნაწარმოებში საოცარ განსახიერებას ჰპოულობს. აიღეთ სანიმუშოდ განთიადის აღწერილობა, პოემიდან „თორნიკე ერისთავი“ და მაშინ, მხოლოდ მაშინ წარმოიდგენთ ჩვენი ქურუმის ჯადოსნობას! თქვენ დაინახავთ თუ მისი გრძნობა, ბუნების წილ-ში ჩაწდომა როგორი სიდიადით მოუხერხებია, რომ მისი სიკეკლუცე მზიურ დღესასწაულის ჰიმნით აგვიწერა! მისი მხატვრული ოცნება ახალ მითოლოგიად გადაგვეშალა და ღმერთებს დაშორებულთ მოგვწყურა ახალ ღმერთების ხილვა! რომელთა ქვეშაც კვლავ სამშობლოს სახელი იქმნებოდა წარწერილი სხვადასხვა სახით, სხვა და სხვა ფერადებითა („პატარა კახი“, „ნათელა“, „თამარ ცბიერი“, „თორნიკე ერისთავი“ და სხვა)! ჩვენი საბრალო ენა, რომელიც არც ერთს სახელმწიფოში არ ისწავლება და თვით ჩვენს მამულშიაც ხშირად შეურაცხყოფილია თვით ჩვენგანვე. აკაკის! წყალობით იპურბს სხვა ერთა ყურადღებას, მის ნაწარმოებს სთარგმნიან, აღტაცებაში მიდიან! თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ გატყავებული აპოლონი თვით კუზიან და მახინჯ ეზოპზედაც უმსგავსად გამოიყურება, მაშინ ერთი ათად მნიშვნელოვანი გახდება აკაკის პოეზია, როდესაც მხურვალე გამოძახილს ჰპოვებს ყოველგან თვით ამ „გატყავების“ შემდგომაც კი! საყოველთაოდ შორს გასულ იმის სახელი შემთხვევითი როდია: ამას თვით ყინიანი ფორტუნა მოითხოვს. აგი ფერია აპოლოს მოუხმობს და მისი მზიური ეტლით მოტაცებულ მგოსნის სახელს ერთი ქვეყნიდან მეორეში მიაქროლებს! აკაკი მგოსანთა იმ ჯგუფს როდი ეკუთვნის, რომელნიც მგოსნობით იხვეტენ სახელს, არა! იგი თვით მგოსნობასა ჰქმნიდა და სწორედ ეს არის მისი

ინგლისის „მფრინავი“ სასანიტარო რაზმი.

უდიდესი ღირსება! მისი მასწავლებელი ერთადერთი შოთაა და ხალხური დაუსრეტელი გენიოსობა, რომელიც თვით მის დიდებულ აღსრულებამდე საუცხოვო ფერადებს აწვდიდა ხელთუქმნელი პალიტრიდანა...

რუსები პუშკინზე ამბობენ: „პუშკინი ჩვენი ავლადიდება არისო!“ თუ ეს შეუძლიანთ ნაკლები იურიდიული უფლებით სთქვან პუშკინზე, მით უფრო სრულის უფლებით შეგვიძლიან ესთქვათ ქართველებმა, რომ ჩვენი ქურუმი, მართლაც, მთელი ჩვენი ავლადიდება იყო! როგორც დიდებულმა მოძღვარმა გვიჩვენა გზა, შექმნა მიმდინარეობა და აჰა, როდესაც მოიქანცა, ნელა მისდო განსასვენებელ ყურთუქზე თავი და „დამშვიდებით მიიძინა“. ბედნიერია მგოსანი, რომ სამარადისოდ მორჩა ტანჯვას, მაგრამ უფრო უბედნიერესი იქმნება, თუ მისი გული, ახალგაზრდა საქართველო, მის ნაამაგდარს და ნაქირნახულევს კეთილგონიერად მოიხმარს და შეიყვარებს მას, რასაც ჩვენი მსცოვანი მწყემს-მთავარი დიდი ქურუმი თავის ღმერთ ხატად

ისახავდა; სამშობლოს, სამართლიანობას და... შრომის სუფევას!..

დ. კასრაძე.

მ ო გ ო ნ ე ბ ა

(აკაკის ანდერძის საფუძვლიანობის გამო)

1884 წ. გრიგოლ ორბელიანს ასაფლავებდნენ დიდის ზეიმით და პატივისცემით. მთელი ქართველობა ფეხზედ იდგა და სკდილობდა უკანასკნელი სალამი გრიგოლისადმი, გრიგოლის ნიჭის შესაფერად მოეწყო. რასაკვირველია, ქართველი ქალებიც მზურვალე მონაწილეობას ვიღებდით და შავებით მოსილნი, დაფნის გვირგვინებით ხელში გრიგოლის სახლის წინ ვიდექით და ცხედრის გამოსვენებას ველოდებოდით.

აკაკის ქალები არ უყვარდა, თუ უყვარდა ღმერთმა იცის, (ამის შესახებ თავის ნაწერებში არა-

ფერს ამბობს) მაგრამ ის ყოველთვის მაინც ქალბის მხარეზედ იღა: ხოლმე და მაშინაც ქალთა ჯგუფში შემოვიდა და თავისებურის მწვევი ღიმილით გვითხრა: „აი ეგა ვართ ქართველები, მანამ ცოცხალია ჩვენი მოღვაწე ჯვარს ვაცმევთ, ვაწამებთ, შურით თვალსა ვთხრით, შიმშილითა ვკლავთ და როცა მოკვდება ყვაილებით ვამკობთ და საიქიოს დიდის ზეიმით ვისტუმრებთო. ოჰ, თუ მეც როდისმე ვიქნები გრიგალის დღეში და ჩემს გარშემო შეკრებიან ფარისევლები, საფლავიდან წამოვიკრები და ვით ქრისტემ იერუსალიმიდგან სადუკველნი მათრახით გავრეკავო“.

ამაზედ მე სიცილით მიუგე: ღმერთმა ნუ მოგვასწროს შენ სიკვდილს, ჩვენო აკაკი, თორემ მაშინ შენ ვინა გკითხავს საიო წაგიღებთ და როგორ გიტირებთ მეთქი. მამულს მიქცა ზეცამა და ცოცხალიც და მკვდარიცერის ღაღადს უნდა ემორჩილებოდე მეთქი.

და აი კიდევ აღსრულდა ჩვენი ნათქვამი. აკაკის ანდერძი ხალხმა უარჰყო და თავის სურვილისამებრ დიდის ზეიმით ასაფლავებს.

იკ. გაბაშვილისა.

მზემ უკანასკნელად გადმოსტყორცნა ქვეყანას აღისფერი ისრები და ჩაესვენა. მიდამო ბინდმა მოიცვა; ვარსკვლავებმა ბეუტვა დაიწყეს.

მოხუცი შეერთა და ხელიდან ჩანგი გაუვარდა.

— ჩანგი დაიმსხვრა! — წამოიძახა გულსაკლავათ ერთმა მსმენელმა.

— ჩანგი დაიმსხვრა! — გაიმეორეს სასოწარკვეთილებით სხვებმაც.

მოხუცი მიიმალა.

ჩანგი დაიმსხვრაო! ჰგოდებდნენ მწარედ ივერიელნი.

უცხად ღამის წყვდიადში ბუღბუღლის ნახიხმა გაისმა და ყველანი სმენად გარდაიქცნენ.

მალე მთვარეც ამოტივტივდა ცაზე და გარშემო მქრალი შუქი მიმოაბნია.

ჩანგის ნამსხვრევები არსადა სჩანდა. იქ, სადაც ჩანგი დეცა, წყაროს ამოვხეთქნა და წანწკარით გადმოდიოდა. ცელქობდა, მარგალიტებს ათამაშებდა. წყაროს ნაპირას ვარდის ბუჩქი ამოსულიყო, თავს ბუღბუღლი დასტრიალებდა და ყვაილთა ტურთა მეფეს ეაღერებოდა.

ინ-ბანი.

ჩანგი დაიმსხვრა!

(აკაკის ხსოვნას)

ივერიის შვილთ ერთად თავი მოეყარათ და დუმილს მისცემოდნენ: ვინმე მოხუცი სანეტარო წარსულის ამბებს მოუთხრობდა.

მზე ჩადიოდა და მაშვრალ ქვეყანას მისუსტებულს სხივებს უგზავნიდა; ცის ტატნობი სისხლისფერად შეღებილიყო.

მოხუცს სახე გაბრწყინებოდა, ხელთ ჩანგი ეპურა და სევდიანათ აუღერებდა; თოვლივით თეთრს თმას ნიაფი უთამაშებდა.

მსმენელთა თვალწინ საარაკო სურათები იხატებოდა.

— გარეთ ვაჟაკი, ეუბნებოდა უცხო მოხუცი, — მძვინვარე მტერსა ეკვეთებოდა, სისხლით ჰფერავდა თავის ხმალსა, მამაცის მკოლაფი არა დგებოდა: თავისუფლება ან სიკვდილიო, გმირი ჰყოდა. შინ დედა ნანას ეუბნებოდა თავის პატარას, უტრს აწვევებდა რაინდის ზნესა და მშობელ ქვეყნის სიყვარულსა გულს უნერგავდა...

მოხუცს ხელი აუცახცახდა.

ომის სურათი

(თორნაიკე ერისთავიდან)

ვითა ეთერი, მზეთ უნახავი, საყვარლის მლოდე, თრთის და კანკალებს, სახეს ვარდის ფრათ იღებავს გრძნობით და იელვარებს სურვილით თვალებს, ისე განთიადს ცისკრის ვარსკვლავი ლაქვარდ ცაზედა კაშკაშით თრთოდა და ფერ-მიხდილათ ნათელ-ძლიერი მზისა ამოსვლას ეშხით შეტრფოდა. თითქოს ქვეყანაც, მიო მოხიბლული, გამსჭვალულიყო მის თანაგრძნობით და უგალობდა „ციურ ნანინას“ საიდუმლო და უცნაურ გზობით. სუნუნელთა მფენი დილის ნიაფი, ბალახთ ბიზინი, ფოთოლთ შრიალი, ბანსა აძლევდნენ ღვთიურ ნანინას და ათანხმებდა მათ ძალთა-ძალი. ციური ნიქის მისაღებელათ ვარდმა კოკობმა თავი ახარა; ცრემლათ დაეცა გულზე მანანა,

აიღეფერა და გაახარა!...
 თურმე ბუღბუღილი ამას უცდიდა:
 თავისებურათ იწყო მან სტეენა,
 თითქო უნდოდა მით მოეტანა
 ცოდვილ-ქვეყნისთვის კურთხევა ზენა.
 მაგრამ ამა დროს საზარელი ხმით
 უცბად რაღაცამ დაიგრილა
 და მით სიხარბემ ჯოჯოხეთისამ
 გამოიჩინა ბოროტი ძალა;
 შეიქმნა ბუეის, საყვირის ცემა,
 ატყდა ჭიჭყინი ზურნის საზარი...
 აჰა თენდება და ემზადება
 სისხლას სათხველათ ორივე ჯარი!...

მადლით ბრძოლის ველს, როგორც ხელის
 გულს

ისე დაჰყურებს მთავარ-სარდალი;
 წალმა, უკულმა, მარჯვნივ თუ მარცხნივ
 ყოველი მხრისკენ სჭრის მისი თვალი.
 მოწინავე ჯარს, ტურფათ დარაზმულს,
 ოთხი ათასა დაჰყურებს კაბუკს,
 მხოლოთ იმ წამის მოლოდინესა,
 როდესაც დაჰკვრენ ნალარას და ბუეს.
 ფარ-ხმალით ხელში, გახურვებულებს,
 ძლივს-ღა უჭერენ თავს ბედაურებს:
 ჭიხვინ-ხვიხვინით, ტორების ცემით,
 ძუა-ფაფარ-შლით აცქვეტენ ყურებს.
 თითქოს იმათაც სული მიუდისთ,
 რომ მიიტანონ თან იერიში
 და, როგორც იმათ მხედრების გულში,
 ისე არც იმათ გულშია შიში!
 თავში უდგია რაზმს ორბელიძე,
 ჯერ ახალგაზდა გმირი სარდალი,
 და იმან იცის, თუ როდის ატყდეს
 ბრძოლისა ცეცხლი და ომის ალი.
 შორს მათგან, მარჯვნივ, ქვევითი ჯარით
 მოფენილია მთლად ტყე და ველი:
 საფარში აჯენს შორ-შორ გაფანტვით,
 მტრისა სამიზნოთ მათ გამრეკელი.
 და მარცხნივ, სადაც შფოთვით, ღრიალით
 მიეჭანება ჰალის მდინარე,
 სავარსამიძის დამდგარა ჯარი,
 ფარ-ხმალი, ჯაჭვ-ჯავშან-შუბ მოვლევარე.
 ჯავშანიძე-კი მხოლოდ-ღა ერთი
 აღარსადა ჩანს, აქ არსად არი:
 წინა დამითვე მან საიღუმლოთ
 აიღო ჩუმით მტრისა საფარი.
 სკლიაროსიკა ამხედრებულა,

მტრის დასახვედრათ ამხედრებს დიდ ჯარს,
 ცხენს მიაქენებს ხან აქ, თუ ხან იქ
 და ჯარასავით დატრიალებს გარს.
 მარჯვნივ აყენებს ბაგრატ თარონელს,
 მარცხენა მხარეს—მისვე ძმას გრიგოლს
 და არ ჰგონიათ, თუ შეხედებთან
 ისინი თავის თანასწორს და ტოლს!
 და ორბელიძის საპირდაპიროთ
 თვით აფრანივე გამოსულია...
 წვერ-ულვაშს იგლეჯს, მეტი სიფიცხით
 აღმური ასდის... გულ მოსულია:
 „როგორ თუ ასე მცირე მხედრობით,
 ასე თავ-ხედათ ჩემზე მოდისო?!
 სიკვდილისაგან ატროებული,
 მძებნელი არის სწორეთ ლოდისო!
 წინა ომებში გათამამებულს,
 მარჯვე ცხენოსანს, სპარსელების ჯარს,
 სიტყვით ამხნევეს მოქის თავადი
 და თან უქადის მდიდრული საჩუქარს.
 იმათაც ნიშნათ შეუბოგრობის
 განთიადისა დაჰკრეს საპარი,
 მაგრამ ქართველთა მის საპასუხოთ
 გადუშხუილეს მადლით ისარი.
 ის იყო მარჯვნივ გამრეკელისგან
 სამოციქულოდ გამონატყორცი;
 მას თანვე მოჰყვენ სხვების ისრებიც,
 გულის გამპობი და გასაოცი.
 ააგეს ფარი, მოართეს შვილდი,
 პასუხს აძლევენ სომეხებიც ისრით
 და გაიმართა ძლიერი ბრძოლა
 ყოველი კუთხით და ორივე მხრით.
 უანგარიშო და უთვალავი
 მოდარს ისარი, ვით სეტყვა ცისა...
 ჯერ სიჩუმეა... მხოლოთ ხანდისხან
 კენესა მოისმის დაჰკრელ კაცისა...
 გახურდა ბრძოლა, გრძელდება ომი,
 ხან აქ და ხან იქ სისხლი იღვრება...
 აჰა, ამოდის მხიარულათ მშვეც,
 მომაკვდავთ კენესა არ ეყურება!...
 თითქოს ეს იყო დანიშნული დრო:
 აქ ორბელიძემ იშიშვლა ხმალი,
 ჯარს მიუბრუნდა და მხიარულათ
 მათ გადაავლო ნუგეშის თვალი.
 მიუხედავად სარდალს გულის პასუხსა
 მხედრები, სიტყვა აღარ აცალეს,
 იშიშვლეს მათაც ბასრი მახვილი
 და მზის სხივებზე ააპრიალეს.

დასძახეს ყველამ ერთხმად: „ჭკა მაგას!“
 დეზი ჰკრეს ცხენებს და გააქანეს
 პირ-და-პირ ჯიქურ სპარსელებსკენ
 და იერიში ზედ მიიტანეს.
 მაგრამ დაუხვდა მათ აფრანიკე,
 ლომი, სასისხლოთ გააფრებულნი,
 და შეაგება ცხენოსანთ ჯარი,
 ფარ მომართებით მომზადებული.
 დასცეს კიფინა და გაიშალენ
 სახელდახელოთ ტრიალ მინდორზე:
 ზოგან იბრძვიან ერთად ჯგუფ-ჯგუფათ,
 და ზოგან ერთი მიდის მის სწორზე!
 კიფინა, კენესა, წყევა, მუქარა
 და ჩაბა ჩუხი ხმა გულ საზარი
 არეულია და ფეხით გააქვთ
 ცხენებს დაქრილი და ცოცხალ-მკვდარი!...
 აგერ მხედარმა, შავით მოსილმა,
 გამოახტუნა მერანი მინდორათ,
 შეათამაშა ჰაერში ხმალი
 და დაიძახა თან მედიდურათ:
 — „სად ხარ? გამოდი, ნუ იმალები,
 თუ რომ გულს გერჩის, ორბელიძეო!
 აფრანიკ მქვიან, შენისთანები,
 იკოდე. ბევრი დავამიწეო!
 გამიგონია მეც შენი ქება
 განთქმული არის შენი ხმალიო,

მაგრამ აწ უნდა გასინჯო ჩემიც
 სიკაცისე და მკლავის ძალიო!
 ჩვენ ორში უნდა ერთი და ერთი
 მოკვდეს, გათავდეს მითი ომიო!
 ნულარ გვიანობ, გელი, გამოდი,
 თუ ამ პირობის შენც ხარ მდომიო!“
 ხმალ სისხლიანი, თავზე ჩაფხუტით
 თეთრ ცხენზე იჯდა ერთი მხედარი,
 რომელ გუნდშიაც შევარდებოდა,
 მას თან მოჰქონდა მეხი და ზარი!
 თვით ორბელიძე იყო ეს გმირი,
 ახალ გუნდს მკაცრა რომ შეუტახა,
 მაშინ მოესმა აფრანიკის ხმა
 და სიხარულმა ააცახცახა!
 მისი სურვილიც თურმე ის იყო,
 რომ აფრანიკეს სადმე შეჰყროდა,
 იმას ეძებდა და აქეთ-იქით
 სხვა-და-სხვა რაზმში მოჰქრი მოჰქროდა.
 თავი მოსწია გაქანებულ ცხენს.
 ყალყზე შემდგარი მოატრიალა,
 ასკუპა, ჯიქურ გამოაქანა,
 მივარდა, ბევრი აღარ აცალა
 და უპასუხა: „გმირს არ შეშვენის
 დაჴემება და თავის ქებაო!
 აჰა ბურთი და ჰა მოედანი,
 მზათა ვარ, გახლდეს თქვენი ნებაო!“

ვილგელმი უჩვენებს გზას ფრანც იოსებს.

21 სანტიმეტრიან ავსტრიელ ზარბაზნის გამაგრება საომარ პოზიციაზედ.

მოდუნეს შვილდი, მოდვესსაცერე
 და ერთმანეთსა ტუორცნეს ისარი,
 მაგრამ ორივემ სწორის სიმარდით
 მას შიაგებეს მათ-მათი ფარი
 და აიცილეს მითი ფინთიხი,
 გულის გამპობა, ხორცის მომწყვლედი...
 მერე გადიგდეს შვილდეები მხარზე
 და ხმლებს მოაფლეს საომრათ ხელი.
 მათი ფარ-გება და კენწლოაობა,
 სიჩქარით ელვა, გასაკვირვალი,
 მანხუბართ მხოლოთ ბრახს უმატებდა
 და ედებოდათ თან-და-თან ალი!

მოსწყინდათ ფარი და უკუ აგდეს,
 დაადგენ ორივე მარტო შიშველ ხმალს:
 თავი გადასდევს მათ სასიკვდილოთ,
 აღარ იზოგვენ ღონესა და ძალს!
 მაგდო ცხენი ჯერ ორბელიძემ,
 ხმალი პირდაპირ შუბლში უსწორა,
 მაგრამ დეზი ჰკრა მხედარმა შავ ცხენს,
 განზე გაუხტა და აიშორა!...
 ხმალმა ჰაერში გაიშუთილა.
 წახდა მოქნევა და მკლავის ძალა...
 და ხელ მეორეთ ხმლის მომარჯვება
 მოპირდაპირემ აღარ აცალია:

თვითონ მოაგლო ზედ აფრანიკმა
 მისი მერანი, მკვირცხლი ფეხ-მალი,
 მაგრამ მოქნეულ ხმაღს ორბელიძემ
 ქვემოდან აჰკრა თავისი ხმალი
 და მარილივით გადაუმტვრია...
 შეერთა აფრანიკ... დაეცა ზარი
 და არ იცოდა, თუ რაღა ექმნა:
 იდგა უძრავათ, ვით ცოცხალ-მკვდარი!...
 გმირთა წესია ღმობიერება:
 წყრომა გულისა ქართველს დაუცხრა,
 ხმალი ჩააგო ისევ ქარქაშში,
 ჩამოეცალა და ასე უთხრა:
 — „ნუ გეშინია! ხმლიანი უხმლოს
 რომ შეგეკიდო, — არ შეკადრება,
 მხოლოთ თანასწორ იარაღითა
 მენი დაჩაგვრა მე მენატრება!
 და, აბა, ეხლა ნულა ვუდგებით
 ჩვენ ერთმანეთსა ასე შორი-შორს,
 აწ სასიკვდილოთ უნდა შევებათ,
 ხელი მოვიკიდოთ ორივემ ორ-ორს!“
 მაგრამ აფრანიკ ყურს აღარ უდგებს,
 მარდათ, უეცრათ ზურგი უჩვენა:
 დეზი ჰკრა მერანს, მიატრიალა,
 ერთი შეჰკივლა და გააქენა!
 რა ნახა ჯარმა მათი სარდალი
 გაქცეული და შეშინებული,
 თვალი წაუხდა და ზაფრა ნაცემს,
 უნებლიეთად გაუტყდათ გული,
 შეწყვიტა ომი და გაექანა,
 გონს ვერ მოსული, უცბათ დამფრთხალი,
 იქითკენ, სითაც შავსა ბედაურს
 მიაქანებდა მათი სარდალი.
 „ჰკა, მაგას, აბა, არ გაუშვითო!“
 შეჰკივლა გმირმა მაშინ ქართველებს,
 დაიგრილა ცხენოსან ჯარმა
 და გამოუდგა სომეხ სპარსელებს.
 მირბის აფრანიკ თავისი ჯარით;
 მირბის და უკან არ იხედება,
 მას ორბელიძე მისდევს ჯარითვე,
 მისდევს, თან-და-თან ცეცხლი ედება,
 დაუახლოვდა უკანა ჯარი,
 უნდა დაეცეს თავზე; ვით ზეავი,
 მაგრამ აქ წინამ გადაუხვია
 და ხეობაში ამოჰყო თავი.
 მღვერები მაინც არ ეშვებიან,
 ქვესკნელშია ცი ჩაჰყვებიან თან!
 თან შეჰყვენ ერთად ამ ხეობაში
 და მიიმაღენ... აღარა ჩანან...

სამგლოვიარო დებეშები

დონის ნახიჩევანი. მდაბლად თავნობრილნი
 ძმურ საღამს ვუძღვნით ქართველებს, რომლებთა-
 ნაც საუკუნოებით ერთად ვიკვლევდით მძიმე ცხოვ-
 რების გზასა, კულტურისა და უმჯობეს მომავალის
 სახელით; ერთად ვიტანჯებოდით და ვიყოფდით
 მწუხარებას. მაგრამ მგოსნის საფლავთან, როგორც
 გმირის სამარადისო სამყოფელთან ცრემლს ველარ
 დავღვრით. მგოსნები არა კვდებიან, ისინი მეფურად
 განისვენებენ და ხალხთა საუკეთესო იდეალების
 ძიების დროს მკვდრეთითა სდგებიან! ასეც აკაკი,
 დიდების შარავანდედით ჰმოსავს თავის ერს და კა-
 კობრიობას; ის არ მომკვდარა, მან მიიძინა და ამ
 ძილის დროს ნათლად შეისმენს თუ წკრიალა მის
 ჰანგებს სხვა და სხვა ერი, როგორ მოჰყვება გლო-
 ბასა, ანუ მისი სიმღერები როგორ ააყვავილებენ
 მათ გულში მეგობრობისა, ურთიერთისადმი პატი-
 ვისცემისა და სიყვარულის ყვავილებს.

საეიკარო არქიმანდრიტი **გეორგი,**

საქველმოქმედო საზოგადოების თავმჯდომარე
ჩალხუშანი,

საეკლესიო სამზრუნველოს თავმჯდომარე **სალ-
 ტიკიანი,**

დრამატიულ საზოგადოების თავმჯდომარე **ჩუ-
 ბარაიანი,**

სამხატვრო წრის თავმჯდ. **ჩუქიმიანი,**

სემინარიის რექტორი **მახაზიზი.**

— — —

საქართველოს მწუხარებას ვინაწილებთ ამ გან-
 საკუთრებულ მომენტში აკაკის დაკარგვის გა-
 მო, რომლის მხატვრულ ნაწარმოებში გამოსქვივის
 ქართველი ერის გენიოსობა. ვწუხვართ, რომ არ
 შეგვიძლიან დავესწროთ დაკრძალვას. ევგენი გე-
 გეშკორს ვვალევა ცოცხალი ყვავილებით შემამ-
 კოს ცხედარი.

ჩხეიძე

ჩხენკელი.

ხაშურის ქართული დრამატიული წრე ღრმად
 გლოვობს საქართველოს საუკეთესო შვილის აკაკი-
 კის დაკარგვას.

თავმჯდომარე ინჟინერი **ძნელაძე.**

გამოქცეულები

— Изъ Нахичевани, Эрив.губ., епископъ Нерсесь телеграфируетъ „Оризону“: „Всѣмъ, обращающимся ко мнѣ я отвѣчаю, что возвращаться въ Тавризъ пока еще равно.“

„Кавк. слово № 21.“

„გამოქცეულების საკითხი ფართოდება და ბევრს აწუხებს“, ამბობს სომხური გაზეთი თავის მეთაურში (კ. ს. № 18) და კი არა ცდილობს დაამშვიდოს რითიმე ისინი, ვისაც ეს აწუხებს, არამედ ყოველდღე უფრო მეტი საბუთი მოჰყავს ამ წუხილის (безпокойства) საფუძვლიანობისა. გარდა ზემოდ მოყვანილი ეპიგრაფისა, რომელიც ეწინააღმდეგება ბნ ა ათანასიანის სიტყვებს — ვითომც გამოქცეული სომხობა დღეიდანვე უნდა შეუდგეს უკან დაბრუნებას. *) „კ. ს.“ აკრელებულია მუდამ მართლაც ამალეღვებელი ცნობებით, თუ როგორ აწყობენ გამოქცეულებს აქვე, როგორ აწვდიან ადგილობრივ პასპორტებს და სხ. და სხ.

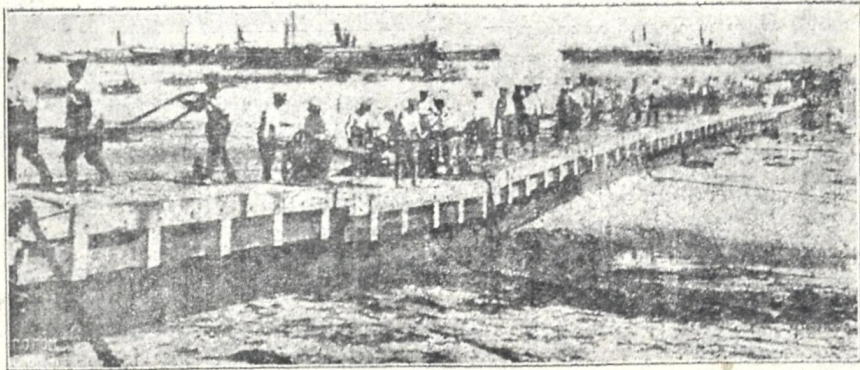
მაგრამ მთავარი საგანი სწორედ იმაშია, რო-
ნელსაც შეეხო „კავკ. სლოვო“ 23 იანვრის ნომერში. ჩვენი შიში და წინასწარმეტყველება გამართლდა და სომხები ახლა გულახდით აცხადებენ თავიანთ პოლიტიკურ მისწრაფებათ ამიერ-კავკასიაში. აბა გაუსინჯეთ კბილი „კავკ. სლოვოს“ შემდეგ სა-

*) წარსულ ნომერში ჩვენ ნათლად გავარკვეით ისიც, რომ ა. ათანასიანი სულ სხვა და სხვა რაზეებსა სწერს „კავკ. სლოვოში“ და „მშაკში“.

გულისხმიერო სიტყვებს: ამბობენ რომ სპარსეთისა და ოსმალეთიდან გამოქცეულნი უცხოელნი (иностранцы) არიანო- ასეა თუ არა? ფორმალურად — კი, მაგრამ არსებითად — არა... თავის გავლენის გავრცელებაში მცირე აზიაში რუსეთი ემყარებოდა ჯერ ქართველებს (წარსული საუკუნის დასაწყისში) მერე — სომხებს (საუკუნის ბოლოში), ამიტომ არ შეიძლება მათ ისე უყუროთ, როგორც უცხოელებს. ეს სულ ჩვენი მოკავშირენი არიან. ასეა საქმე ოსმალეთიდან გამოქცეულებისა. რაც შეეხება სპარსეთიდან გამოქცეულებს — რუსეთის მფარველობამ ქრისტიანებისადმი, ბუნებრივად გამოიწვია უთანხმოება მათსა და მაჰმადიანთ შორის. მფარველნი რომ წამოვიდნენ, დაფარულნი თან გამოჰყვენენ — მაშასადამე არც ისინი არიან უცხოელნი. „ამ გამოქცეულებს მიმართ, ისევე როგორც ოსმალეთიდან გამოქცეულების მიმართ, რუსეთის სახელმწიფოს აქვს მოვალეობა და უნდა აასრულოს კიდევ ეს მოვალეობა.“ *)

მაშასადამე რუსეთის სახელმწიფო თავის მცირე აზიურ პოლიტიკაში, ახლა ემყარება სომხებს. კეთილი და პატიოსანი, მაგრამ როდესაც რუსეთის სახელმწიფო ემყარებოდა საქართველოს, ამავე პოლიტიკაში, საქართველო იყო — თავისუფალი სახელმწიფო და თავის პოლიტიკურ ბედს თავისუფლად უერთებდა იმას, ვისაც მოისურვებდა, ე, ი. ის ნამდვილი მოკავშირე იყო რუსეთის სახელმწიფოსი. როგორია ამ მხრივ სომხების მდგომარეობა? სომხობას არამცთუ თავისუფალი პოლიტიკური ორგანიზმი არა აქვს, რომლის შეერთება მოენდომებო-

*) ხაზი ჩვენია. რ. გ.

იაპონელ არტილერიის გადმოსხმა ცინდაოსთან.

ნოს რუსეთის პოლიტიკასთან, როგორც მოკავშირისა, არამედ მას არცა სურს რუსეთთან ერთობა და მოითხოვს ავტონომიას ოსმალეთის პროტექტორატით. მაშ.სადამე „კავკ. სლოვოს“ შეცდომაში შეჭყავს „მკითხველი“, როცა ივიწყებს სომხის ერის ხელმძღვანელთა სახელმძღვანელო იდეას და იმაზედ ამტყდარ დაეას სომხის ერისას— მილიუკოვთან, რომელიც გამომსახველია განსაკუთრებით სახელმწიფოებრივ ინტერესებისა.

მაგრამ ვთქვათ, რომ „კავკ. სლოვო“ მართალია და ოსმალეთის სომხობა მოკავშირენი არიან რუსეთის სახელმწიფოსი; — ეინ არიან ისინი თვით ოსმალეთში? — **ჯანყებულნი საყუთარ მავრობის წინაშე*** ჩვენ ექვი გვაქვს რომ ოფიციალურად რუსეთის მთავრობა ეწყარებოდეს აჯანყებულებს და ოსმალეთთან ომის დასაწყისში კიდევაც უარპყო მთავრობის უმაღლესმა წარმომადგენელმა კავკასიაში— ასეთი ბრალდება. და თუ „კავკ. სლოვო“ უკედ იცნობს ზოგიერთ მოვლენას და თამამად ამტყდუნებს კადეც, ცუდ სამსახურს უწევს იმ საცოდავ სომხობას, რომელიც უდანაშაულოდ „რელიტება“ ოსმალეთში და იძულებული ხდება აქ გამოიქცეს. ამას ყურადღება მივაქციეთ არა მარტო ჩვენ, არამედ სომხურ პრესამაც, რომელიც ერთ დროს გულისტყვილით აღნიშნავდა, რომ რუსეთის სომხობის დემონსტრაციული ყოფა-ქცევა იწვევს უდანაშაულოთა ელეტას ოსმალეთში; ამ გარემოებებში აიძულა სტამბოლის სომხის კათალიკოსიც გამოეცა კონდაკი: „სომხები ერთგულნი უნდა იყვნენ ოსმალეთის მთავრობისა და ყოველგვარი დახმარება გაუწიონ მას“.

ჩვენ გვინდა ვკითხოთ „კავკ. სლოვოს“ — შეიძლება ერთსა და იმავე დროს სომხობა ყვარაჯენი იყოს რუსეთის პოლიტიკისა მცირე აზიაში და მათი უმაღლესი სულიერი მამა კი ურჩევდეს ერთგულებას— ოსმალეთისას? ან როგორ უნდა აიმაღლოს ხმა ან ოფიციალურმა რუსეთმა, ან არაოფიციალურმა პრესამ, ოსმალეთის სომხების დასაცავად— თუ კი ისინი აჯანყებულად იქნებიან ცნობილნი. აჯანყებულნი, როგორც შინაური მტრები, უფრო სასტიკად ისჯებიან ხოლმე, ვიდრე გარეშე მტერი, რომელსაც საერთაშორისო კანონი მაინც იცავს. არა, ჩვენ დღესაც არა გვჯერა სომხების აჯანყებისა ოსმალეთში — ეს ესე არ არის, არც შეიძლება იყოს და არც სასურველია სომხობისათვის; და საუბედუროდ უნდა დაუბრუნდეთ იმ ჩვენ პირვანდელ აზრს, რომ აქ სწარმოებს „გამოქცეულთა პო-

ლიტიკა“ და არა მარტო გამოქცევა პოლიტიკისაგან.*)

ამის დამამტკიცებელი საბუთი ბევრია და უპირველეს ყოვლისა თვით „კავკ. სლოვოს“ ხშირი ქორები. ვითომც სომხებს უმოწყალოდ ელეტავდნენ ოსმალეთსა და სპარსეთში. მკითხველს ეხსომება მაგ. ის ქორი, ვითომც ომის დასაწყისში, — როდესაც ოსმალეთის მთავრობა მეტის-მეტი სიფრთხილით ეკიდებოდა სომხობას რომ თავისაკენ მიემხრო — ამოეყლიტათ 17 სომხური სოფელი. როდესაც ჩვენ ეს აღვნიშნეთ — არავინ გააბათილა ჩვენი ცნობა — რომ ელეტა უბრალო გამოგონება იყო. აიღეთ ისიც, თუ როგორი ერთგულებითა სცდილობს სომხობა სწორედ აქ მოაწყოს გამოქცეულნი და ამაში დაიხმაროს არა მარტო სომხისა და რუსეთის საზოგადოება, პრესა და სხ., არამედ მთავრობაც. შეადარე წინანდელი ომიანობის და მშვიდობიანობის დროს გადმოსახლებულ და აქ დასახლებული სომხობის წარმოებული პოლიტიკაც და თქვენ ნათლად წარმოიდგენთ, თუ რას ესწრაფება სომხობა რეალურად, კონკრეტულად, წარმოიდგენთ თუ საით იხრება ფაქტიურად მათი ბედის სასწორი.

სომხობა კავკასიაში ეძებს პოლიტიკურ მოკალათების საფუძვლებს დი მილიუკოვი ტყუილად კი არ ეყამათებოდა ჯივილეგოვს, რომ „მეც ვიცი ეროვნულ მისწრაფებათა მსვლელობა ესლა დე მომივალნიო“.

მაგრამ „კავკ. სლოვოს“ მეთაურში ერთი უფრო საყურადღებო ადგილია, რომელიც ამოწმებს არა მარტო „გამოქცეულთა პოლიტიკას“, არმედ ამ პოლიტიკის სისასტიკესაც. ყველამ კარგად იცის, რომ კავკასიაში არ არის თავისუფალი ადგილები სომხის ახალი ტალღის დასასახლებლად და ამიტომ სომხობა უნებურად იძულებული ხდება ესეთი ადგილები გაითავისუფლოს. ჩვენ დარწმუნებულნი

*) ეს წერილი უკვე აწუთბილი გვექნდა, როდესაც მოგვივიდა უცნაური ცნობა: თურმე სპარსეთიდან გამოქცეული სომხობა სულ დაბაბ-დატაკებისკენ შესდგება და შექდებული ნაწილი სომხობისადგილიდან არ დაძრულა. რადგან ჩვეულებრივ, ქვლეთისა და გაჭირების დროს განსაკუთრებით შექდებულნი არიან ხოლმე და ხაღხი კი რჩება — უნდა ვიფიქროთ რომ დღევანდელი დატაკების გამოხიზება კატრქელა წინანდელი ზოლიტიკისა. ასეთ ზოლიტიკას ხელს უწყობს რასაკვირველია ოსმალეთის და სპარსეთის მთავრობაც, რომ სხვას გადაუდგონ თავისი შემაწუხებელი ელემენტი. ამაზედ შემიდეგ.

ვართ, რომ მთავრობა ამაში სომხობის მომხრე ვერ იქნება, მაგრამ ომიანობის დროს ბევრი შეცდომაა მოსალოდნელი და სწორედ ამ შეცდომებისაკენა სწევს „კავკ. სლოვო“ მეთაურის უკანასკნელი სიტყვები: „თურმე სამხრეთიდან ჩრდილოეთისაკენ კი არ მოდის მარტო ტალღა გამოქცეულებისა, არამედ ჩრდილოეთიდან სამხრეთითაც... ასეთ გაქცეულებზედ ზრუნვა გვიხდება არა ჩვენ, არამედ ჩვენს მტრებსა“.

ვინ არიან ეს გაქცეულები ჩრდილოეთიდან სამხრეთით? რატომ ლაპარაკობს ხოლმე „კავკ. სლოვო“ ყოველთვის ნართათულად, თუ ეს აყოლაა ელისავეტობოლის გუბერნატორისა, რომელმაც გადაჭრით გამოაცხადა აჭარელები მოღალატეებად, რასაც დამტკიცება უნდა — ეს ვერაფერი სიფაქიზება პრესისა, თუ აჰყვა ყარსის გუბერნატორის ბრძანებას, რომ ქრისტიანები იკლებენ მაჰმადიანებს და სდევნიან მაშასადამე მათ ოსმალეთისაკენ — ესეც ვერაფერი სიფაქიზება. პრესა ვალდებულია გულახდით ილაპარაკოს ყოველ საგანზედ და არა გადაკვირთ. პრესა მოვალეა პირდაპირ შეხედოს თვალებში სიმართლეს და პირდაპირ დასახელოს ხოლმე ყველა საგანი თავისი სახელით — იმიტომ ჩვენც გულახდით ვამბობთ, რომ ამ წერილის ეპიგრაფი მაჩვენებელია „გამოქცეულთა პოლიტიკისა“, რომელსაც მიკობ-მოკიბვით ხელს ვერავინ გადააფარეს.

ამავე გულ ახდილობით ვაცხადებთ პროტესტს ისეთ ამბების შესახებ, როგორცაც ბეჭდავს მაგ. „კავკ. სლოვო“ № 21-ში, რომ „ერთი რაზმის უფროსმა მოიყვანა არტანუჯიდან ყარსში 550 ბავშვი და ქალი, რომელიც წაართვეს ჩვენმა ჯარებმა მუსულმანებს“. ვინ მუსულმანებს? ოსმალებს, აჭარლებს თუ აქაურ თათრებს? — ასეთი არეული მდგომარეობის დროს — ასეთი გამოურკვეველი ცნობები სიკეთეს არას მოუზანს ქვეყანას. და საზოგადოთაც უნდა აღენიშნოთ, რომ „კავკ. სლოვოსაგან“ შემოდებული „მართლ-წერა“ არა ჩვეულ ბერძნულ კავკასიის პრესისათვის.

რ. ბ.

ჩვენი ცხოვრება

(წერილი ჰირველი)

ვაჭრობა და მრეწველობა

ქართველები რომ ვაჭრობა-მრეწველობაში, ადგილობრივებაში უვიცნი, ანისა და ბანის უცოდინარნი და ძლიერ უკან ჩამორჩენილი ხსდხი ვართ ამას თქმა, დიდა გამოცნობა და დამტკიცება არ უნდა. უცხადზედ უცხადესია, რომ არა გვაქვს ცოდნა, გამოცდილება, ვაჭრული

აღლო და არც თუ ძლიერ თავს ვიცხელებთ და ვცდილობთ!.. უამისოდ კი ჩვენი ცხოვრება უფერული, უღონო იყო, არის და იქნება იმ დრომდე, ვიდრე ასე გუხს ნაბიჯით ივლის ჩვენი ვაჭრობა-მრეწველობა; როგორც დღეს არის. მართლაც ამ ბოლო დროს ცოტა არ იყოს თვალი გაახილა ქართველობაში და ღაეტუო გამოფხიხილება, მაგრამ ეს კიდევ იმას არა ნიშნავს, რომ ჩვენი ვაჭრობა-მრეწველობა აღორძინდა და ნუთოფიერ გზას დაადგას!.. ვერ დამისახლებოთ ვერც ერთ ქართველს, რომ რაიმე ვაჭრული მომზადება ჰქონდეს. ეს ასედაც უნდა იუკუს რადგან ჩვენში, ვერ დღესაც, როდესაც თითქმის ცოტად თუ ბუერად შევიგებით მნიშვნელობა ვაჭრობა-მრეწველობისა, ვთაკილობთ ვაჭრობას, ვაჭარს არად ვაგდებთ, დავგინით და უწინ ხომ სკაციხსავი წოდება იყო. ან კი ვისა ნახავდით ვაჭარს ჩვენში ქართველს? მთელი ადგილობრივობა, ვაჭრობა მრეწველობა ებრაელებისა, სომხებისა, უცხოელების ხელში იყო და არის დღესაც. დაიხს, სამარცხვინოდ მიგვაჩნდა და მიგვაჩნია დღესაც ვაჭრობა-მრეწველობა! დღესაც სწორად გაიგოებთ: ვაჭრობას რა დიდი ცოდნა უნდა, საქონელი იაფად იუიდე და ძვირად გაუიდეო!.. აი მთელი ცოდნა, მომზადება და შეცნიერება ჩვენი ვაჭრობა-მრეწველობის! ჩვენში ძლიერ ცოტამ იცის, რომ ამ სავნისათვის არსებობს მთელი ლიტერატურა, შეცნიერება და უმადესი სასწავლებლები!..

ვერც ერთ დამწინებებულ ქვეყანას ვერ დამისახელებოთ, რომ ვაჭრობა-მრეწველობას ჰირველი ადგილი არ ეჭიროს ცხოვრებაში?! აიღეთ თუ გნებავთ დღევანდელი საქვეურო ომი, სისხლის ღვრა განა იმიტომ არა ხდება, რომ დიდს სხეულმწიფეთებს არა ჰყოფინით თავიანთი სავაჭრო ადგილები და ცდილობენ ახალ-ახალი ადგილი მოუპოვონ თავიანთ სავაჭროს და მეტი შეიძინონ!?. ის ქვეყანა უოველთვის უკან ჩამორჩენილია ყოველისფრით და მტკადრე ნივთიერად; რომელ ქვეყანასაც არ არის განვითარებული. აღორძინებული ვაჭრობა-მრეწველობა, რადგან ვაჭრობა-მრეწველობა ჰქმნის შეძლებას, აღორძინებს ნივთიერად ხსდხს, ქვეყანას. შეძლებული, ნივთიერად დონიერი ადამიანი კერძოდ და კრა სკერთოდ სცდილობს მოაწუხოს თავისი ცხოვრება შესაფერისად, უმჯობესად და შეიძლებსაც მასცეს სწავლა-განათლება. შორს ნუ წავალთ და გადავივლოთ თვალი ჩვენი მეზობელ სომხებს: ვინ ან ვისი შეილება არიან მათი მწერალ-ზოგრაფი, ჰუმანიტარისტ-საზოგადო მოღვაწე, ექიმები, ინჟინრები, უდიდესი ვაჭარ-მრეწველნი და სხვანი?! უმრავლესობა ვაჭარ-მრეწველის შეილება არიან! ეს ასედაც უნდა იუკუს აბა ერთი შიბრძანოთ გუთავუა გლახა, არის მქონე, უღონო, ღატაკი ადამიანი გინდა კრი, სხდხი რას ეცდეს და რა ცხოვრება უნდა შექმნას? განა სკამარისი არ

არის დავასხელთ ჩვენი ქართველობა, რომელნიც კად-
ფალტუპელები, ძალზე ლატაქნი ვერ ვახერხებთ ჩვენ
შვილებს მივრეთ შესაფერისი სწავლა-ცოდნა და აღზრდა?
რაც შეეხება კომერციულ სწავლა აღზრდას ჩვენში დიო-
ტენის ფარნით საქმარი განხვავო!..

ისეთი ბუნებით მდიდარი, ეთაგელისფრით შემკული
ქვეყანა, როგორც არის ჩვენი პატარა, მაგრამ ტურთა
ქვეყანა თითქმის არსად არის. რას დასახელებით ისეთს,
რომ ჩვენში არ იუკეს? ჩვენი ქვეყანა, რომ ვერმზადე-
ბის ხელში უფთვლიყო ან იუეს სამთხედ გადაქცეო-
და. აუარებული მილიონები კი არა მილიონდება დატრი
აღდებოდა. მაგრამ ჩვენისთანა ლატაკი, ჩამარჩილი
ხალხი დღეს იშვიათადაა! მაგალითისთვის მოვიტონოთ
აქ განსვენებული სარაჯიშვილი, დრმად განათლებული,
განვითარებული და აგრძობილად მომზადებული ადამიანი
იყო ვაჭრობა-მრეწველობაში. ასე დახსნათა უკუღამ
ვისიც კი იტნობდა და არ იტნობდა სიკვდილის შემდეგ.
მისი საქციელ-დან და საქმიდანაც მტკიცდება რომ მარ-
თლა მომზადებული ადამიანი უფთვლა და განა გავ-
ყენდა რამდენიმე ასი და ათასი ამისთანა ვაჭარ-
მრეწველები?! ჭი, ჭი, რომ არ გავწყენდა. შინაქით
ძლიერ წავგვწვდა წინ ნივთიერად! განა ჩვენი მეზობელი
სომხები იმით არ დიდგულბოზენ და
თავი მოაქეთ, რომ მთელი ვაჭრობა-მრეწველობა, ადუბ-
მიტნიობა იმით ხელშია, ამით მათ დიდძალი შეძლება
შეიძინეს და ზურგი მაგარი აქეთ.. ესეც იქით იუკეს.
რატომ არის, რომ მათ და კიდევ მრავალმა უცხო მი-
სულმა ხალხმა მილიონები შეიძინეს, იქნენ და ჩვენ კი
ჩვენს სამშობლო ქვეყანაში მშაგრები და ტიტვლები
ვართ? განა სასაცილო არ არის, რომ დიდათ სიმწყხა-
რო არ იუკეს!?. ბუნავად დაგვიდა შირები, დაგვიარეფოა
გულ-ხელი ან და ბუხვავათ ვუფლანკავთ ჩვენს ავლა-დიდება
მამულ-დედულს.

ჟღერ ხომ სულ არა გვაქვს არავითარი სავაჭრო და
თუ გვაქვს რამე, ისიც ჩამდილი სავაჭრო კი არ არის,
სამდვილი ან სიტუვას მნიშვნელობით, არამედ სელ-
ბო ან და საქველმოქმედო დაწესებულები! სკვირველი
და სავალალო ის განხვავო, რომ სხვები, მოსული ხალ-
ხი, ან სულ უარაყოფი, ან და მდინარის თანხით დიდს
უშეკვდებულს საქმეს შექმნიან ხოლმე და ჩვენ კი სცო-
დავი ქართველები დიდათ უფლთაგ ვერას ვაკეთებთ და
გვრას ვახერხებთ! რამდენიც გნებავთ მაგალითი იმისა,
რომ ჩვენს ქართველს შექმნად შიუღია თითქმის თავისი
მამული, საქმელი, მოსავალი თუ რამ სხვა თავის მე-
ზობელ ურთ-სომხისთვის და ამ უკანასკნელთ ათ თუმი-
ნათ შექმნილი ეს თუ ის სკანი ერთი ორად და ერთი
სამად გაუვიდნით. რაც შეეხება მამულს ხომ ისე ადვი-
ლად ვიშორებთ თავიდან, თითქო მამული ჩვენი მამუნა-
ლი კი არა ტურთი იუკეს და გავწყნებეს. დას მტკი-
ვნობდა ჩვენი სატყუბისა მოვიუკნთ ორ მაგალითს,
რომ გავიოკვალისწინათ თუ რა ადუბ მიტნიობის უნარი
და ადლო გვაქვს: ერთმა თავადმა ამ ხალხი ხანში მიჭვი-
და ერთი მამა ს ამქეს, სულ გამორთმული ექნებოდა
წგრად-წგრად ფულად თუ სხვა რამით ათი თუმიან.

არ გაიარა თვემ, რომ სომქმმა მიჭვიდა იმავე თავადის
კლესი ორმოცდა ათ თუმიანდ. მეორე სომქმმა მიჭვიდა
იმავე სომქეს თავისი წილი მთა. ერთი-ერთმანეთსე გა-
მორთმული წვრალ-წვილად ასი თუმი იქნებოდა. არ
გასულა რამდენიმე თვე მთა გაივიდა და სომქეს ერგო
ათასი თუმი. რა ეს, რამდენი სხვა აუარებული მაგალი-
თები შეიძლება ადამიანმა მოიუკნოს ჩვენი სომქეისა.
უფლ ზემო თქმულის კარდა კვალაც მითქვამს და
ქხდაც უნდა მოგახსენოთ ჩვენი ერთი უცნაური დამხს-
ნათებული თვისება: ეთაგელივე საქმ ს, რაც კი მაგვივა
ფიქრად ან და მოგახვედრებს ვინმე რსმე, ისეთის აღ-
ტაცებით, ზემოთ, სულით და გულით მივეტანებით,
ისეთისა ხალხით. შეუგებით საქმეს, რამ ვიცდ არ
გვიტნობს გავიარებული და ჭკონია: ჩვენსე მოცდინე,
კამქონახი, მხერხებელი და გამოცდილი დედამამის
ზურგზე არ მოიძებნება არავინ, მაგრამ რამდენიმე ხნის
შემდეგ რა ნახავს ჩვენებურის დაწვეული საქმის ბოლოს
სამხლად გავიარებული, ცალციული რჩება! მწარედ
ჩაქცინება, გულმოსული, განრახებული გაფურთხებს,
უნუკემოდ ხედს ჩაქცევა და აბა მამის მირძახდით და
ჭკითხოვ რანი ვართ ქართველები!?. თეთრი ბრალდებით
თვალსაწინთ გავალი, რომლის დანახვაც სასიამოვნოა
მხოლოდ, რომ გასტეხათ ხელში გრძობთ მხატვ, გა-
მოფიტული ნებალი (ნიგოზი) ან და სრულად ფულა!..

მართლაც შემხრულია, რომლისცა რომელიმე
საქმეს საქმესე მოვიუკნთ, თითქმის საქმე გაიარებდა
და აკერა უნდა შევიდეს თავის ნამდვილ კადანტში,
უნებ დაგვიც მს რადან რისხვა ლეთისა, გაგვიტრლდე-
ბა, აგვიტრდეტა გული ან არა და დაგვირეეთ ერთ-
ერთს, ატუნთ ერთ უშეკვდებელ აურ-ზაურს და უფალი
ჩვენი ძალღმობით ვცდილობთ ძირი გამოუთხროთ საქ-
მეს, დაუმხათ შირქვე! ერთმანეთის შერთ, ჯიბრით,
სურთთ საქმის გამო კამათი გადადის ძლიერ ხშირად
შირად შეურაცხე აფაზედან კი! სიტუვით ჩვეისსვე ხელით
აღრე და მალე ჩველამთ ხოლმე საქმეს!.. გადავლოთ
თქვენი ბედნიერი თვალთ უფალი ეთაგელი ჩვენს დაწვეულს
საქმეს და დაგვიყახხხებით, რომ უოკლივიკი იგი
ან კრიტიკივი ჩამხრწვდა, ან და განიცდის ჭარ-ვარამს,
დონლიალობს და დღეს თუ ხვალ ამოხდება სული ჭირი-
ანი ქათამოთ!.. არ შეგებებით ამჟამად სხვა და სხვა
ჩვენს საზოგადო საქმეს, ეს სხვა დროს ეხლს კი მო-
გაკონებთ ჩვენს მკითხველებს: რა იქნა გორ ს საამხან-
გო ვაჭრობა, მახანანას ან გომისა, ეს უკანასკნელი
დამდილობს და მტონი უფრო კერძო შირები სარგებ-
ლობენ ვიდრე საზოგადოებას!.. აბა ეს სავაჭრობით თუნ-
და ჩვენი მეზობელი სომხების ხელში უფთვლიყო? აქამ-
დისინ მოათინებოდა მთელი ქართლ-სსეთი განყოფილე-
ბებით და მილიონება დატრი ლდებოდა ჩვენ კი უფლან
ვიზარალეთ და სავაჭრობი მიუკუტეთ. აი დღეს მოდათ
შემოვიდა ჩვენში კომუნისტურილი ამხანაგობანი, ჩვენებუ-
რად ქართველურად მივეტანებოთ და მარტო ღვერთმა რც
დიდხანს დიჭერს თავს!.

ზემოთაგ მოგახსენეთ: რა არ მოდას ამ ჩვენ და-
ლოცვილ ბუნებით მდიდარ ქვეყანაში: უფლავდარი ჭირ-

ნახული, ხე-ტყე, ვეფლი, კრბო, კვერცხი, მატყელი, ხილი უოკელგვარი, კაკალი, ჯობილი, მუხუდო, თივა, ათასგვარი სვლაბუი მიწა, სხვა და სხვანაირი ქვა, მდ-ნეულობანი, ძირფასი წამლეულობის ბალახები და ვინ მოსოვლის რამდენი რამ სხვა და აბა ერთი და მისსხე-დეთ გვაქვს ან მალახია ან რაიმე სწყობა ზემო ჩა-მოთვლილ სვანებისაჲ! მთელი ჩვენი ქუეჩის სიმიდირე სულ სხეების ხელშია და რაც რამ გვაბადაა შეათედ ფა-სად და ხშირად მუქდადაც მიაქვთ. მითხარით გეთაუვა ვინ არ გამდიდრებულა ჩვენში: მანთაშოგ-ფრიდონოგ-ახარანენ-ხატისოვებმა და მათმა მათმა სხეებმა ჭაისტანიდან შოიტანეს ის სიმიდირე რომლითაც ისინი კოჭაბებენ და სითაც კი მიიხედავთ მათი უშეუკლებელი სასლებიან? დიას, დიდად ზატოგვემულა შკოთხეველი მი-იხედ-მოიხედეთ ქალაქ-დასა-სოფლებში, მეტადრე ქართლ-კახეთში და დარწმუნდებით, რომ სადაც რაგინი სხვია, სამრეწველო-სავაჭროა, მამული, ვენახი თუ ბაღი სულ სხეებისა და ჩვენი მდირული. თუ არის რამე ისიც სთქმელი არ არის!.. ჩვენი დიდი ჯულა-დიდება ს:მრეწ-ველო განჯავთ შავი ქვა და ისიც თუ არა ვდებთ თა-მეტებული ნაწილი სხეების, უცხოელების ხელშია. თავი დაფანებთ ამჟამად ჩვენს სხვა და სხვა დარგის ადებ-მიტეობას და გადავავლოთ თვალი ერთად-ერთ თვალსა-ხინო ვაჭრობას.

რ. ფავლენიშვილი.

(შემდეგი იქნება)

გადმოხიზნულები

როგორც ოფიციალური ცნობებიც ადასტუ-რებენ, ბოლო დროს ოსმალეთიდან და სპარსეთი-დან კავკასიაში დიდძალი სომხობა გადმოსახლდა. ამბობენ, რომ გადმოხიზნული სომხების რიცხვი 120—150 ათასი იქნებაო. ნაწილი გადმოსახლე-ბულებსა თბილისში დაბინავდა, ქალაქის სხვა და სხვა უბნებში. გარდა სომხებისა ჩვენს დედა ქალაქ-ში ამჟამად იპყრება სამიათასამდე სპარსეთიდან გამოქცეული აისორი.

გადმოხიზნულთა საკითხი მეტად რთული და სერიოზული საკითხია, მაგრამ განსაკუთრებით მწვა-ვე ხასიათს იღებს იგი დღევანდელ პირობებში. ჩვენ რასაკვირველია უწინარეს ყოვლისა გვანტე-რებს ეს საკითხი იმდენად, რამდენადაც გამოხიზ-ნულები გადმოდიან საქართველოს მიწა-წყალზე და დროებით თუ სამუდამოდ დაბინავდებიან აქ. სრუ-ლიად დარწმუნებულნი უნდა იყვნენ თავის სამ-შობლოდან გამოქცეული, უსახლკაროდ დარჩენილი სომხები, აისორები და სხვები, რომ კარგად გვესმის მათი უმწყო მდგომარეობა, სულით და გულით თანაუგრძნობთ გაჭირვებასა და განსაცდელში და დაგებმარებით, გარემოება რამდენად ხელს შეევიწ-

ყობს. მაგრამ თვითონაც ნათლად უნდა გაითვალის-წინონ გადმოხიზნულებმა ეხლანდელი საერთო ვი-თარება და ქართველი ხალხის მდგომარეობა და ნურავინ მოგვთხოვს იმას, რაც ძირიან-ფესვიანად ეწინააღმდეგება ჩვენი ერის აწმყოს და მომავალს. უპირველესად არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ორი წლის მოუხსავლობისა და ეხლანდელი უმაგალითო ომიანობის გამო დღეს ჩვენი ცხოვრება მეტად გა-ჭირვებულია, საკვები ძნელი საშოვარია და გარე-დან შემოტანაც ძალზე გაძნელებულია და მალე ეგებ სრულიად მოუხერხებელიც გახდეს. ამ პირო-ბებში ჩვენს ტერიტორიაზე ადგილობრივ მკვიდრ-თაც კი უჭირთ თავის შენახვა და მოვლა და ეხლა კიდევ რომ ჩვენი ქვეყნის მუდმივ მობინადრეებს გამოხიზნულები მიემატნენ, ჩვენი მდგომარეობა სწორედ რომ აუტანელი იქნება. ჩვენ საკუთარი საჭიროება და მოთხოვნილებაც ბევრი გვაქვს დღეს და სხვის გასაჭირს კიდევ ვერ მივიღებთ ჩვენს თავ-ზე...

არის მეორე გარემოებაც, უფრო სერიოზული და მნიშვნელოვანი. თბილისის გუბერნიის ზოგიერ-თი ადგილი დღესაც მეტად აჭრელებულია ეროვ-ნულად. მეცხრამეტე საუკუნის განმავლობაში გად-მოხიზნულთა მეოხებით ჩვენ დავკარგეთ სრულიად ახალქალაქის მახრა; გადმოხიზნული მრავალი და-სახლდა აგრედვე ბორჩალოსა და ახალციხის მაზ-რებში. ეხლა რომ ახალი გამოხიზნულები ჩაგვი-სახლდნენ საქართველოს ტერიტორიაზე, ეს საქმეს მეტად გაგვირთულებს და გაამწვავებს. ეს დიდს საფრთხეს განუშადებს ჩვენს ეროვნულს მდგომა-რეობას და არ შეგვიძლია ყოველის ღონით წინა-აღმდეგობა არ გაუწიოთ ჩვენი მიწა-წყლის აჭრელე-ბას, რომელიც ქართველ ერსაც ძლიერს ჰყოფნის...

ჩვენი ეროვნული ინტერესი და გონიერი სიფ-ხიზლე მოითხოვს, რომ საფრთხე წინასწარ ავიცილი-ნოთ თავიდან. (,,ს. ფ.“)

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.

მიიღება ხელის მოწერა 1915 წ.

ყოველკვირეულ სასოგადო-ეკონომიურ და სალიტ. ჟურნალ

წელიწადი მუთხე.

„ს ზ რ ი“ - ჟურ.

წელიწადი მუთხე.

წლიური ფასი ხუთი მან., ექვსი თვით სამი მან.

ცალკე ნომერი ორი შაური.

ყოველკვირეული საორშაბათო სასოლიტიკო,
სამეცნიერო და სალიტერატურო გაზეთი

„შ ა ზ რ ე პ ა ნ ი“

მიიღება ხელის მოწერა 1915 წლისათვის. გაზეთი ღირს 1 წლით—2 მან. 50 კაპ., ნახევარი წლით—1 მან. 25 კაპ., ერთი თვით—25 კაპ. საზღვარგარეთ ორჯერ მეტი. კანტორის და რედაქციის ადრესი: Тифლისь, Типографія „Сорапанъ“ для „Шадревани“. ფული უნდა გამოიგზავნოს შემდეგი ადრესით. Тифლისь, Типографія „Сорапанъ“ Александру Г. Мумладзе.